

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 6, Issue 1, March 2018, p. 540-555

Received	Reviewed	Published	Doi Number
07.02.2018	10.03.2018	30.03.2018	10.18298/ijlet.2705

**Abdullah Bahâyi Efendi and Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât
Translation**

*Tuncay BÜLBÜL*¹

ABSTRACT

The prose stories that are written within the tradition of classical Turkish literature generally try to reveal "ideal" human characteristics. There are many story books created in this tradition. Among these books, one of the most voluminous work is Cevâmi'ü'l-Hikâyât and Levâmi'ü'r-Rivâyât, compiled by Muhammed Avfi. In this corpus which is written in Persian, there are stories touching many points of life from politics to morality, from faith to prayer, from history to geography. This work of Avfi was translated into Turkish by Celâl-zâde Sâlih Çelebi in the 16th century. However, some of this works have also been translated into Turkish by Abdullah Bahâyi Efendi, one of the 16th-century poets and ediplers. Although Celâl-zâde Sâlih Çelebi translated the work completely into Turkish, Abdullah Bahâyi Efendi stated that between 2 and 16 Babes of the Third Part of the work had not been translated by Sâlih Çelebi. Therefore, Kanûnî handed the remaining parts to Abdullah Bahâyi Efendi to translate them into Turkish and he translated the stated Babes. In this study, Abdullah Bahâyi Efendi's life will be explained, then translator's Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât Translation (3rd Section 2-16) will be introduced.

Key Words: Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât, Abdullah Bahâyi Efendi, Prose Story, Translation.

**Abdullah Bahâyi Efendi ve Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât
Tercümesi**

ÖZET

Klasik Türk edebiyatı geleneği içinde kaleme alınan mensur hikâyeler genel itibariyle "ideal" insan özelliklerini ortaya koymaya çalışırlar. Bu gelenek içinde üretilmiş pek çok hikâye kitabı bulunmaktadır. Bu eserler içinde en hacimli olanlarından birisi Muhammed Avfî'nin derlediği Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât adlı eserdir. Farsça olarak kaleme alınan bu külliyyat içerisinde siyasetten ahlaka, imandan duaya, tarihten coğrafyaya kadar hayatın pek çok noktasına dokunan hikâyeler yer almaktadır. Avfî'nin bu eseri 16. yüzyılda Celâl-zâde Sâlih Çelebi tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Ancak yine 16. yüzyıl şair ve ediplerinden olan Abdullah Bahâyi Efendi tarafından da bu eserin bir kısmı Türkçeye çevrilmiştir. Her ne kadar Celâl-zâde Sâlih Çelebi eseri tam olarak Türkçeye çevirmiş olsa da Abdullah Bahâyi Efendi eserin Üçüncü Kısım'ınun 2 ila 16. bâbları arasını Sâlih Çelebi'nin tercüme etmediğini, bu yüzden Kanûnî tarafından kalan kısımların tekmil edilmesi işinin kendisine tevdi edildiğini ifade ederek eserin anılan bâblarının tercümesini gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, Abdullah Bahâyi Efendi'nin hayatı hakkında bilgi verildikten sonra mütercimın Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât Tercümesi (3. Kısım 2-16. Bâblar) adlı eseri tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât, Abdullah Bahâyi Efendi, Mensur hikâye, Tercüme.

¹ Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, tuncaybulbul@gmail.com

1. Giriş

Muhammed Avfî, 13. yüzyılın önemli entelektüellerinden birisidir. Avfî, en önemli eserlerinden olan Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât'ı 1220 yılında Nasîrüddin Kabace'nin emriyle derlemeye başlamış, fakat Nasîrüddin Kabace'nin Delhi sultanı Şemseddin İltutmış'a yenilmesi üzerine bu eserini 1228 yılında İltutmış'ın veziri Nizâmülmülk Muhammed bin Ebû Sa'd el-Cüneydî'ye sunmuştur (Yazıcı 1991: 116). Eser, 15. yüzyıldan itibaren Türkçeye tercüme edilmeye başlanmış², fakat eserin tam çevirisi 16. yüzyılda Kânûnî'nin oğlu Şehzade Bâyezîd'in emriyle Celâl-zâde Sâlih Çelebi tarafından yapılmıştır (Bülbül 2017). Bu tercümeden sonra eserin 3. Kısım'ının 2 ila 16. bâblarının Sâlih Çelebi tarafından tercüme edilmediği gerekçesiyle 16. yüzyıl edip ve şairlerinden Abdullah Bahâyî Efendi tarafından yeniden Türkçeye çevrildiği görülmektedir.

2. Abdullah Bahâyî Efendi'nin Hayatı

Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât Tercümesi adlı eserinde adını Abdullâh bin Lutfullâh bin Muhammed bin Bahâüddîn (v. 346b) olarak ifade eden Bahâyî Efendi Kânûnî Sultân Süleymân ve II. Selim dönemlerini idrak etmiştir. Eserinde cetlerini öven Bahâyî Efendi, onların hem ilim, hem irfan sahibi olduklarını ifade etmektedir. Mütercim aynı zamanda soyunun Hz. Ömer'e dayandığını da belirtmektedir (v. 347a). Bu denli yüce soya sahip olmasına rağmen Bahâyî Efendi eğitimi tamamladıktan sonra bir müddet fakr u zaruret çekmiş, daha sonra Kânûnî Sultân Süleymân'ın sadrazamı Rüstem Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı medresesine atanmıştır. Bu atama Bahâyî Efendi'yi son derece memnun etmiş, bu yüzden eserinde Rüstem Paşa'ya minnetlerini ifade etmekten geri durmamıştır (v. 347a). Eserinde verdiği künyeden de anlaşılacağı üzere babasının adı Lutfullah'tır. Âşık Çelebi, Bahâyî Efendi'nin dede adını Şeyh Muhyiddin olarak ifade etmektedir (Kılıç, 2010: 431). Küçük yaşta babasını kaybeden Bahâyî Efendi'yi dedesi Şeyh Muhyiddin yetiştirmiştir. Bu yüzden de mütercim, Şeyh Muhyiddin'in oğlu olarak tanınmıştır. Bahâyî Efendi ömrünün büyük bölümünü ilim öğrenmek yolunda harcamış, sonunda Ebussuud Efendi'den mülazım olmuştur (Şemseddin Sami, 1306: 1415; Kılıç, 2010: 431-432; Sungurhan Eyduvan, 2009a: 184). Ebussuud Efendi'nin gayretleriyle Sahn-ı Semân müderrisliği yapan Bahâyî Efendi (Kılıç, 2010: 432), Rumeli kazaskerliğinden sonra Mısır ve Mekke kadılıklarında bulunmuş ve son görev yeri olan Mekke'de 996/1587-88 yılında vefat etmiştir (Sungurhan Eyduvan, 2008: 33; Kayabaşı, 1997: 203; Kurnaz-Tatçı, 2001: 463). Mekke'de medfundur (Kurnaz-Tatçı, 2001: 463).

Kınalı-zâde Hasan Çelebi Bahâyî Efendi'nin şairliğini övmüştür (Sungurhan Eyduvan, 2009a: 185). Ancak ne Kınalı-zâde Tezkiresi, ne de diğer kaynaklar onun her hangi bir eserinden bahsetmişlerdir. Kataloglarda da Abdullah Bahâyî Efendi adına kayıtlı her hangi bir esere rastlanamamıştır. Dolayısıyla da mütercimin şu anda elde bulunan tek eseri bu çalışmaya konu edilen Muhammed Avfî'nin Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât adlı eserinin Üçüncü Kısım'ının 2 ila 16. bâblarının tercümesidir.

Bahâyî Efendi bu tercümeyi yapma sebebini eserinde şu şekilde izah etmektedir: *“Lâ-cerem bu veşy-i merkûm ve âlâmât u rüsûma hâmil ve sebeb ne idüğine erbâb-ı nazar u istidlâl zümresi ve erbâb-ı fikr ü ta'lîm gamiresi iştibâh itmeyüp intibâh üzre olalar ki bu kitâb-ı Cami'ü'l-Hikâyât'uñ nâzım u mü'ellifi ve câmi' ü musannifi Nure'd-dîn Muhammed-i Avfî kitâb-ı merkûmı cem' idüp anda çok nefâyis ü nevâdir ve hikem ü*

² Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât'ın tercümeleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Yazar 2011; Sona 2016).

cevâhir derc idüp ahhâr-ı acâyib ve âsâr-ı garâyib cem' itmekle külliyyen tahsîl-i basîret ve cem'-i yakîn-i serîret itmekde mu'în-i kavî ve mu'âvin-i serî olmanın râh-ı tahkîk u tevîfkden şerr-i i'tilâl ile ib'âd u tefrîk olunup tedbîrine tekâbîr-i nâ-müsâ'id ü nâ-muavâfîk ve himmetine âsâyîş-i çarh ve murâdına eşkâl-i dehr-i nâ-mülâyim ve gayr-ı nâ-mutâbîk olup fenâ bûymı gurbetde istişmâm ve adem vâdisine hurâm idüp ömr-i nâzenînini bâda viren şeh-zâde ol kitâbuñ tercemesi emrini ulemâ-yı zemânededen fâzıl-ı yegâne ve bâri'-i bî-bahâne Celâl-zâde Sâlih Efendi'ye tefoîz idüp anlar dahı bezl-i mechûd ve sa'y-ı mahmûd idüp bir kaç yıl evkât-ı azîze vü behiyye ve sâ'at-i şerîfe vü haliyyesini sarf kılup e'amm-ı ebvâbı ve ekser-i kitâbı terceme idüp ancak Kısım-ı Sâlis'ün İkinci Bâb'ından On Yedinci Bâb'ına gelince olan mesâfe-i metrûk ve levh-i varakdan menhûk kılınmış. Lâkin sebebi vâzîh ve illeti celî vü lâyh olmadı ki mahz-ı ihmâli mi oldu, yoksa âmir tarafından ta'cîl olunmağla mecâl olmadı mı? El-kıssa ba'de'z-zâlik ol terceme-i meymenet-intisâb u vâlâ-nisâb tegâlîb-i eyyâm u evkât ve tetavrât-ı ezmân u sâ'atle âsitâne-i sa'âdet-âşiyân u vâlâ-mekâna dūşdi." (v. 345b-346a). Bu ifadelere göre Şehzade Bayezit'in emriyle Cevâmî'ü'l-Hikâyât'ı tercüme eden Celâl-zâde Sâlih Çelebi eserin Üçüncü Kısım'ının 2 ila 16. bâblarını her hangi bir sebepten dolayı tercüme etmemiş, eksik kalan kısımlar Kânûnî'nin emriyle Bahâyî Efendi tarafından tekml edilmiştir. Ancak yapılan metin çalışmasında Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin tercümesinde her hangi bir eksiklik görülmemiştir (Bülbül, 2017).

Abdullah Bahâyî Efendi Kânûnî'nin emriyle Ramazan 972/Nisan-Mayıs 1565'te tercümeğe başlamış, Muharrem 973/ Temmuz-Ağustos 1565'te tamamlamıştır (v. 346b).

3. Abdullah Bahâyî Efendi'nin Cevâmî'ü'l-Hikâyât ve Levâmî'ü'r-Rivâyât Tercümesi (3. Kısım 2-16. Bâblar)

3.1. Nüsha Tavsifi

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ayasofya Koleksiyonu, 3167 (A)

Baş: Cevâmî'ü'l-Hikâyât ve Levâmî'ü'r-Rivâyât Kitâbınuñ İkinci Kısım'ından Evvelki Bâb ki Hayâ Zikrinde İdi.

Son: El-hamdü li'llâh ale't-temâm ve'r-resûlühü efsalü's-selâm ma'a âlihî ve sahbihî'l-kirâm.

Nüsha 19 satırda 536 varaktır. Nüshada eserin 3 ve 4. cildi bulunmaktadır. Ölçü: 300x210 - 230x120 mm. Ayetler ve söz başları kırmızıdır. Nüshada "hikâyet" ifadelerinde mavi mürekkep kullanılmıştır. Şemseli, zencirekli, köşebentli, miklepli koyu bordo-siyah meşin ciltlidir. Yazı çeşidi: Nestalik.

Nüshanın sonunda "Temme kitâbeten ve tercemeten alâ yedi el-abdü el-fakîr Sâlih bin Celâl el-hakîr afâ anhâ fi yeomi't-tâsi' aşer min şehri âhiri'l-cemâdîne min şühûri senetin erba'a ve sittîn ve tis'a mi'e. Bi-kasaba-i Ebî Eyyûb el-Ensârî radiya'llâhü anh." şeklinde temmet kaydı bulunmaktadır. Her ne kadar bu ifadeler nüshanın Celâl-zâde'nin elinden çıktığı izlenimi veriyorsa da bu pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü nüshada eserin Üçüncü Kısım, Üçüncü Bâbı ile On Altıncı Bâbı arasında kalan kısımlarda Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin Cevâmî'ü'l-Hikâyât tercümesi değil, Bahâyî Efendi'nin tercümesi vardır. Bu da nüshanın Sâlih Çelebi elinden değil, belki Sâlih Çelebi elinden çıkmış bir nüshadan istinsah edilmiş olduğunu göstermektedir. Abdullah Bahâyî Efendi'nin tercümesi 168b'de başlayıp 347a'nın sonunda bitmektedir.

3.2. Eserin Genel Kurgusal Özellikleri

Oldukça büyük bir hikâye külliyyatı olan Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât adlı eser Muhammed Avfi tarafında Farsça olarak derlenmiştir. Eser, Şehzade Bayezit'in emriyle aynı adla Celâl-zâde Sâlih Çelebi tarafından tercüme edilmiştir. Ancak Abdullah Bahâyî Efendi, Sâlih Çelebi'nin, eserin Üçüncü Kısım'ının 2 ila 16. bâblarını bilinmeyen bir sebepten dolayı tercüme etmediğini, eserin tercümesini yarım bıraktığını, yarım kalan kısımları da Kânûnî Sultân Süleymân'ın emriyle kendisinin tekmlil ettiğini ifade etmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Abdullah Bahâyî Efendi'nin tercüme ettiği kısımlar incelenmeye çalışılacaktır.

Metinde "Câmi'ü'l-Hikâyât" şeklinde anılan eser Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât'ın Üçüncü Kısım'ının 2-16. bâblarının tercümesini içermektedir.

Klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde ortaya konan mensur hikâyelerin büyük çoğunluğunda hikâyeye giriş formelleri bulunmaktadır. Bu formeller "rivâyet iderler ki", "getürmüşlerdür ki" şeklinde kalıp sözlerdir. Abdullah Bahâyî Efendi'nin Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât tercümesinde bu tarz hikâyeye giriş formellerine rastlanmakla birlikte mütercim hikâyelerinin girişlerini çoğunlukla çeşitlendirmiştir. Eserde, "Rivâyet olunur ki", "Şöyle rivâyet iderler", "Ma'ârifden bir şahs şöyle rivâyet ider ki", "Ekâbir ü a'yân ve büzürgân u erkândan birisi rivâyet eyler ki", "Rivâyet-i 'acâyib ve hikâyet-i garâyib şöyle beyân eylemişlerdür ki", "Suver-i ma'ânî rivâyâta zînet ü ârâyiş ve sûr-ı mebânî hikâyâta ferr ü âlâyiş ve bir nâr-ı erbâb-ı elbâb-ı fezâyil-intisâb şöyle ri-vâyet iderler ki" şeklinde çok farklı giriş formelleriyle karşılaşılmaktadır.

Diğer taraftan farklı eserlerden alınan hikâyeler anlatırken daha hikâyenin başında söz konusu anlatının nereden alındığı belirtilmektedir. "Râviyân-ı âsâr ve nâkılân-ı ahbârdan Ebu'n-Nasr Utbî Kitâb-ı Yümnî'de rivâyet ü beyân ve ihbâr u i'lân itmişdür ki" (v. 280a), "Kitâb-ı Mecma'ü'l-Misâl'de mezkûrdur ki" (v. 270b), "Ebû Mansûr Sa'lebî, Nesrû'd-dürer nâm kitâbında getürmüşdür ki" (v. 273b), "Hulku'l-İnsân nâm kitâbda mektûb u merkûm ve mezbûr u mersûmdur ki" (v. 275a), "Şeceretü'l-Akl nâm kitâb-ı müstetâb hikem-i intisâbda mutâle'a olunmuşdur ki" (v. 279b) örneklerinde görüldüğü üzere müellif/mütercim hikâyelerin alındığı Kitâb-ı Yümnî, Kitâb-ı Mecma'ü'l-Misâl, Nesrû'd-dürer, Hulku'l-İnsân, Şeceretü'l-Akl gibi eserleri zikrederek bir anlamda anlatacaklarına tanık göstermeye çalışmıştır. Bu tavır oldukça iptidai de olsa bilimsel bir kaynak gösterme çabası olarak algılanabilir.

Mensur hikâyelerin bir diğer ortak yönlerinden birisi de anlatılan hikâyeden çıkartılması gereken dersin müellif/mütercim tarafından açıkça söylenmesi eğilimidir. Mensur hikâyelerin büyük çoğunluğunda ortaya çıkan bu durum aslında müellifin/mütercimin okuyucu üzerinde kurduğu otoritenin zirve yaptığı, müellifin/mütercimin, okuyucu karşısında her türlü eksiklikten âzâde bir "seçkin kul" kimliğine büründüğü bölümlerdir. Bu duruma her hikâyede olmamakla birlikte Abdullah Bahâyî Efendi'nin eserinde de rastlanmaktadır. "Bu hikâyetde menfa'at budur ki kişi ef'âl-i kabîha ve husâl-i zemîmeden kavî ihtirâz ide. Zîra gâh ola ki bir sanî-i bâtılı bir def'a amel eylemekle bâzergân gibi müteleziz olup pîşe vü âdet idine." (v. 216a). "Bu hikâyet nüdemâ vü hademe-i mülûke düstûr u numûne ve kânûn u kâr-nâmedür ki hiç bir zemânda kelime-i kizb ve lafz-ı muhâl tefevvüh ü makâl itmeyeler ve hergiz sıdk u savâb ve sahîh-hitâbdan gayrı nesne dimeyeler, tâ ki ekâbir-i mülûk tarîkasına sülûk ideler." (v. 227a).

Diğer taraftan, Bahâyî Efendi'nin, eserin orijinalinde anlatılan hikâyeyi tercüme ettikten sonra hikâyeye ilgili bildiği ve okuyucuyla paylaşmak istediği bazı tartışmalı konuları da gündeme

getirdiği durumlarla da karşılaşılmaktadır. “Bu hikâyetden münfehim olan budur ki Zerdüş’tüñ dîni bâtl-ı mahz olmayup belki nübüvvet ihtimâli dahı olur. Niteki ulemâ beynlerinde hilâf meşhûr kitâblarumuzda mezkûrdur ve bunda bir menfa’at dahı budur ki ehl-i ilm elbette hakk-ı sarîh ve emr-i sahîh söyleyüp kizb ü iftirâdan hazer ide. Husûsan ki şer’iate müte’allık ola. Eger Hazret-i Hak ukûbet ü zünûbiyye-i ümmet-i Muhammed’den ref’ itmemiş olsa, dünyâda da zemânemüz ulemâsınuñ hâli diger-gûn olurdu. Dünyâda anları himâyet iden Hudâ âhiretde dahı savn u inâyet ide, âmîn.” (v. 248b-249a) örneğinde görüldüğü üzere Bahâyî Efendi Zerdüş’ün peygamber olma ihtimaliyle ilgili tartışmalara değinerek görüşünü okuyucuyla paylaşmıştır.

Diğer taraftan mütercim, zaman zaman hikâyeden çıkarılması gereken dersi manzum olarak da ifade etmiştir. “Bu hikâyetden ma’lûm oldu ki mehmâ emken ma’rifete kûşîş ü sa’y lâzım imiş. Nazm:

Kûşîş ü sa’y eyle tahsîl-i ma’ârif idegör
Dime âlî-tab’ olan cüz’î ma’ârif istemez

Gör Aristo vâkıf-ı esrâr-ı remz-i gayb iken
Çalışur berbat çalar noksân-ı arza gam yimez” (v. 296b).

Abdullah Bahâyî Efendi eserin müellifi olan Muhammed Avfî’nin anlattıklarını zaman zaman eksik ya da yanlış bulmuş, bu gibi durumlarda hikâyeyi tercüme ettikten sonra araya girerek konuyla ilgili düzeltilmesi gereken hususları tek tek belirtmiştir. “Bu hikâyeti mü’ellif-i kitâb bu vech üzre intihâb itmîşdür. Ammâ bu za’îf kütüb-i muhâzarât ve esfâr-ı tevârih ü muhâverâtta istiksâ-yı belîğ ve tetebbu’-ı bî-dirîğ ile mutâle’a idüp tururım ki Ahnef meclis-i Mu’âviye’de ser-hisâr-ı zâviye olup Hazret-i Alî ahvâli tezekkür ve ol bahsde tebahhur olındukda Ahnef, Hazret-i Alî ahsen ü eşref idügin beyânda bî-bâk oldukda Mu’âviye aña “Ey Ahnef, henûz dahı ol tarafa meyl ü mahabbet ve şefkat ü me-veddet terk olunmamış.” didükde Ahnef hilmle ma’rûf olup Arab anuñ hilmî ile darb-ı mesel ider bir nefsi-i bî-bedel iken muhkem gazab u şiddet ve unf u nahvet peydâ idüp “Yâ Mu’âviye, innü’s-suyûfe el-letî kâtelnâ bihâ ma’aküm fi agmâdihâ ve’l-efrânîs fi mahâlihâ fe’f’al mâ şî’te” didi.” Ya’nî “Yâ Mu’âviye, sizünle ceng ü cidâl ve harb u kîlâl itdügümüz kılıçlar kınında ve atlar âhûrındadır. Her ne dilerseñ işle.” demek olur. Bunuñ vechi dahı budur ki Ahnef bin Kays, Hazret-i Alî ile vâkı’ olan cenglerde Hazret-i Alî tarafında idi.” (v. 226a).

Diğer taraftan, mütercimin müellifi çok ciddi olarak tenkit ettiği, tenkit etmenin ötesinde iftira ile suçladığı duruma da rastlanmaktadır. “Asl-ı mütercemde câmi’-i kitâb-ı Câmi’ü’l-Hikâyât bu hikâyeti yazmış olmagın emr-i âlî müsted’âsınca terk olunmayup terceme olunmuşdur. Lâkin lâyıq u münâsib degildür ki ashâb-ı rasûlu’llâh aleyhi’s-selâm bu makûle haslet ile mezkûr ola. Bu kanda kaldı ki Mâder buhlde alem ü meşhûr olup Abdu’llâh bin Zübeyr hazretleri buhl ile mezkûr olmadugına ta’accüb belki nev’en te’essüf gösterile. Bundan agreb budur ki Mâder-i bahîlün hâli âmmе-i âlem ve kâffe-i benî âdem içinde şâyi’ ü mukarrer iken aña mahmil-i sahîh bulmmak ihtimalin viriüp Abdu’llâh bin Zübeyr hazretlerinden ihtimâl virilmeye, bâ-vücûd ki şer’en ve ukalâ tevçîhi müyesser, belki kelâmı kemâl-i ulüv-i himmetine ve sîdk u diyânetine delâlet ihtimâli dahı vardur ki kemâl mertebe Haccâc’a galebe maksûdı iken himmetine göre mâli olmagın ol şahs-ı mübârizden mahcûb olmak ihtimâli ile maglûbiyyet ihtiyâr idüp kimsenün zîr-i dest-i inâyetinde maglûb-ı ma’nevî olmagı ihtiyâr itmedi. Evvelâ hazret-i risâlet-penâh salla’llâhü aleyhi ve sellem ashâbına i’zâm u ikrâm buyurup “Lâ tesbû ashâbî” dimişler iken ya’nî “Benüm ashâbumı yaramazlıkla zikir itmeñ.” demek olur. Bu hadîs dahı âmmе-i ashâb hâlidür. Abdu’llâh hod ashâbuñ havâssındandır. Muhâcirîn’den ba’de’l-hicre Medîne-i münevverede evvel vücûda gelen mevlûddur. Cemî’ ashâb bunuñ vilâdetinde tekbîr idüp şâd oldılar. Anuñçün ki Yahûd tâyifesi sihr itdi ki “Medîne’de bunlarıñ evlâdı olmaz.” dimişlerdi ve anuñ fazîletine bu kifâyet ider ki

hâletesi, ya'nî anası hem-şîresi Hazret-i Ümmü'l-Mü'minîn Âyişe radiya'llâhü anhâ ve ammesi, ya'nî babası hem-şîresi Hazret-i Ümmü'l-mü'minîn Hadîce Hatun radiya'llâhü anhâ ola ve cediti Hazret-i Sıddîk Ebû Bekr radiya'llâhü te'âlâ anh ola. Rivâyet olunur ki anası Esmâ Hatun, Abdu'llâh togdukda alup hazret-i rasûl aleyhi's-selâmuñ mübârek kucagina biragup hazret-i nebî bir hurmâ getürüp çigneyüp anuñla agzın açdı. Abdu'llâh'uñ ol agzına giren mübârek ağızları yarı idi. Andan soñra "Abdu'llâh" diyü ad virdiler. Hazret-i Âyişe ogul idinmişdür, hattâ ol sebebden hazret-i risâlet anlara Abdu'llâh diyü künyet virmişlerdi. Rivâyet olunur ki bir gün hazret-i nebî hizmetine Abdu'llâh varup gördi ki haccâm, rasûl hazretini hacâmat itmiş, mübârek kanlarını Abdu'llâh'a virüp "Kimse görmeyecek bir gizlüce yirde dök." diyü buyurdular. Anlar dahı alup teberrük ü teyemmüm idüp bir tenhâca yirde dökdiler. Rasûl hazreti "N'eyledüñ?" diyü buyurdularında "Bir gizlü yire kodum ki şöyle zann eylerem ki hergiz kimesne görmeye." diyüp "İçdüñ mi yoksa?" didükde "Ne'am içdüm yâ nebiyyu'llâhi te'âlâ." diyü cevâb viricek hazret-i rasûl "N' için içdüñ?" diyü kâkıldılar. Ol zemânda sabî oglancuk iken hazret-i nebî aleyhi's-selâmuñ kadrini böyle fehm eyledi ki dahı kemâl mertebe rüşd ü sedâd selâmet-i fitrat u nihâdına delıldür. Zîrâ tevârîh kütübünde mukarrerdür ki nebî hazretinüñ vefâtı zemânında on yaşında idiler. Bu mezkûrât ma'lûm olıcak vâzih olur ki buncılayın bâlâ-nişîn-i sadr-ı fazîlet şerîf-i ehl-i dîn ü millet hakkında Ebû Ubeyde'nüñ cür'eti ve sû'-i edebi ve sâhib-i kitâb-ı Câmî'ü'l-Hikâyât'uñ buhl ile töhmet ü düşnâm talebi haylî küstâhlıktur. Allâhü te'âlâ afo eyleyüp dilleri belâsıyla anlara cezâ itmeye." (v. 271a-271b).

Eserde bâblara verilen başlıklar bir anlamda eserin o bâbla ilgili tezini okuyucuya iletmektedir. Başlıktan sonra söylenen ve hikâyelerin başlangıcına kadar devam eden ifadeler başlığın ortaya koyduğu tezin biraz daha genellenmesi, sorunun temel problemlerinin ortaya konması şeklinde kendini göstermektedir. Bâbta yer alan tüm hikâyeler de bâbın başlangıcında yer alan bu tez ya da tezlerin ispatı niteliğindedir. Sergilenen bu tavır eserin başından sonuna bu şekilde devam edip gitmektedir. Diğer yandan bâblarda savunulacak tezin ortaya konduğu bu başlangıç kısımlarında izlenen düzenli bir sistematik de göze çarpmaktadır. Bu sistematige göre mütercim ortaya koyduğu konuyla ilgili bir Kur'an ayeti varsa bunu ifade etmekte, hadis varsa bu hadisi vermekte, varsa konuyla ilgili atasözü, deyim ya da kelam-ı kibarları ortaya koymaktadır. Bu sistematik eserin başından sonuna değişmez, ancak mütercimin elinde bu üçlüden biri ya da ikisi ile ilgili bir veri yoksa diğer delil söylenerek yetinilir. Her üçüyle ilgili mütercimin elinde bir veri yoksa mütercim konuyla ilgili kendi sözleriyle yetinerek tezini ortaya koymaya çalışır.

Abdullah Bahâyî Efendi'nin Cevâmî'ü'l-Hikâyât ve Levâmî'ü'r-Rivâyât tercümesinde yer alan hikâyelerin bâblarına göre dağılımı ve toplam hikâye sayısı şu şekildedir:

Eserin İkinci Bâbı'nda 7, Üçüncü Bâbı'nda 11, Dördüncü Bâbı'nda 12, Beşinci Bâbı'nda 8, Altıncı Bâbı'nda 7, Yedinci Bâbı'nda 19, Sekizinci Bâbı'nda 9, Dokuzuncu Bâbı'nda 13, Onuncu Bâbı'nda 10, On Birinci Bâbı'nda 16, On İkinci Bâbı'nda 14, On Üçüncü Bâbı'nda 7, On Dördüncü Bâbı'nda 8, On Beşinci Bâbı'nda 7, On Altıncı Bâbı'nda 4 hikâye olmak üzere toplam 152 adet hikâye bulunmaktadır.

Eserin Üçüncü Kısım'nın, İkinci Bâbı "Der-Mezemmet-i Hikd u Hased", Üçüncü Bâbı "Der-Mezemmet-i Hırs ve Beyân-ı Hâl-i Harîsân", Dördüncü Bâbı "Der-Mezemmet-i Tama", Beşinci Bâbı "Der-Zikr-i Tarrârân u Düzdân ve Hikâyet-i Nevâdirân", Altıncı Bâbı "Der-Hikâyet-i Gedâyân ve Letâyif-i Dervîşân", Yedinci Bâbı "Der-Mezemmet-i Kizb ve Kavî-i Zûr ve Fevâid-i Sıdk u Hak", Sekizinci Bâbı "Der-Zikr-i Cemâ'atî ki Bed-Reve'-i Da'vâ-yı Peygamberî Kerde", Dokuzuncu Bâbı "Der-Mezemmet-i Buhl", Onuncu Bâbı "Der-Mezemmet-i Hulfi Va'de", On Birinci Bâbı "Der-Mezemmet-i Cehl ve Hikâyet-i Ahmakân", On İkinci Bâbı "Der-Mezemmet-i Zulm ve Zikr-i

Zâlimân", On Üçüncü Bâbı "Der-Mezemmet-i Fezâzat ü Dürüşfî vü Huşûnet", On Dördüncü Bâbı "Der-Mezemmet-i Hasâset", On Beşinci Bâbı "Der-Ma'nû-i İsrâf u Fesâdân", On Altıncı Bâbı "Der-Mezemmet-i Hıyânet-i Mülk ü Mâl" başlıklarını taşımaktadır. Başlıkların tamamının Farsça olmasının yanında kısım ve bâb sayıları da yine Farsça olarak verilmiştir. Ancak tüm başlıklarda olmasa da bazı başlıklarda Farsça ifadenin Türkçe karşılığı "ya'nî" ifadesinden sonra verilmiştir. "Der-Mezemmet-i Hıyânet-i Mülk ü Mâl, Ya'nî On Altıncı Bâb Mülk ü Mâl Hıyânet Beyânındadır" (v. 337b), "Der-Hikâyet-i Gedâyân ve Letâyif-i Deroîşân, Ya'nî Üçüncü Kısım'dan Altıncı Bâb Hikâyet-i Gedâyân ve Letâyif-i Kelâm-ı Deroîşândadır" (v. 210a).

3.3. Eserin Kurgusal Akışı

Eserin Üçüncü Kısım'ın İkinci Bâbı "Der-Mezemmet-i Hıkd u Hased, Ya'nî Üçüncü Kısım'dan İkinci Bâb Hıkd u Hased Mezemmetindedür" başlığını taşımaktadır. Haset, insanda tamahkârlık ve hırstan neşet eden bir karakter özelliğidir. Haddizatında insanda tamahkârlık ve hırs karakterlerinin bulunması kötüdür, ancak haset bunlardan daha kötüdür. Hırs ehli olan kimse ömrünü mal mülk kazanma peşinde harcar, sürekli bununla meşgul olur. Tamahkâr kimsenin malı ve mülkü başkası için ölüme deva olacak bir ilaç olsa dahi kimseye vermek istemez. Haset ehli olan kimse hiç kimsenin iyi olduğunu istemez. Başkasının başında bir ak tülbent görse, kendi günü kara olur, bir dostunun sırtında güzel bir libas görse hayatı harap olur. Bir kimse kesesini hazine ile doldursa hasetçi onu kesmeye kâdir olmasa da o kimseye küsüp sırtını döner. Bunun için ulular hasedi, Allah'ın nimetini başkalarından kıskanmaktır, diye tarif etmişlerdir. Hasetçi her daim başkalarındaki nimetin bitip tükenmesini ister, bu olmadan rahat edemez. Bu yüzden zamanını bunlara dertlenmekle geçirir. Hz. Muhammed "Allah'ın nimetlerinin düşmanları vardır. Bu düşmanlar da Allah'ın kereminden insanlara verdiği nimete haset edenlerdir." diye buyurmuştur. Ulular hasedi ateşe benzetirler. Çünkü ateş taş, odun, demir her ne bulursa yer; yiyecek bir şey kalmayınca da kendisini yer. Aynı şekilde hasetçiler de haset ateşini başkası için yaktıklarını düşünür, ancak gerçekte o ateşi kendi felaketleri için yakmışlardır. Eninde sonunda yaktıkları bu ateşin içinde yanıp kül olurlar. Arapça bir beyitte "Hasetçinin hasedine sabr et. Çünkü senin sabrın onu öldürür. Tıpkı ateş gibi ki yiyecek bir şey bulamadığımda kendi kendini yer." denir. Bu bâbta haset ve hasedin kötülüğü bağlamında 7 hikâye anlatılmıştır.

Eserin Üçüncü Kısım'ın Üçüncü Bâbı "Der-Mezemmet-i Hırs ve Beyân-ı Hâl-i Harîsân" başlığını taşımaktadır. Hırs ve emel ümmetler ve milletler içinde bulunan iki zelil haslettir. Bu iki haslet, sahibine, nimet hissesinden mahrumiyetten başka bir şey kazandırmayan karakter özellikleridir. Herkesçe malum olan bir atasözünde "Hırs sahipleri mahrumdur" denmiştir. Peygamber efendimiz Enes bin Mâlik'ten rivayet edilen bir hadisinde "İnsanoğlundaki her şey yaşlanır, sadece iki şey yaşlanmaz: hırs ve emel" diye buyurmuştur. Bu bâbta hırs ile ilgili 11 hikâye anlatılmıştır.

Eserin Üçüncü Kısım'ın Dördüncü Bâbı "Der-Mezemmet-i Tama', Ya'nî Üçüncü Kısım'dan Dördüncü Bâb Tama'uñ Mezemmetindedür" başlığını taşımaktadır. İnsanoğlunun başka bir kötü karakter özelliği tamahkârlıktır. Tamah, hürleri köle, yüceleri zelil eder. Tamahkâr olan kimseler çalışma ve kazanç merkebine binseler veya bir devlet atına süvar olsalar tamahları yüzünden halk içinde rüsva olurlar, ulu kimselere hizmet etmekten uzak düşerler. Eski kitaplarda şöyle yazılmıştır: Hz. İsa'ya Allah'tan bir sofraya gönderildiğinde Havârîler çok mutlu olurlar ve gelen yiyecekleri yerler. Havârîler Hz. İsa'ya "Bizim bu yediğimiz yemeklerden daha güzel ve daha helal başka yiyecek var mıdır?" diye sorarlar. Hz. İsa "Evet, bu yiyeceklerden daha güzel ve daha helal yiyecek el emeği ile elde edilen yiyecek ve içeceklerdir." diye cevap verir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere el emeği ile kazanılan rızık, gökten

bile inse, tüm yiyeceklerden evladır. Kim ki nefsinı şerefli, yüzünü aziz ve zatını temiz etmek isterse hallerini ve fiillerini tamah tozuyla kirletmeyip kalp aynasını kanaat ile aydınlatması gerekir. Bu bâbta tamahkârlıkla ilgili 12 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım'ın Beşinci Bâbı** "*Der-Zikr-i Tarrârân u Düzdân ve Hikâyet-i Nevâdirân, Ya'nî Beşinci Bâb Ayyâr u Tarrârlar Hikâyetlerindendir*" başlığını taşımaktadır. Hırs ve tamahın çokluğu kusurların ve eksikliklerin çokluğuna delalat ettiğine şüphe yoktur ve bunlar insan ahlakının, belki de hayvanların tabiatlerinin en alçağıdır. Hırs ve tamahkârlık insanı kötü eylemlere sürükleyen huylardır. Bu huylara sahip olanlar insanların mallarını almaya çalışırlar ve bu işin sonunu hiç düşünmezler, işin sonunda ellerinin kesilecek olmasından bile korkmazlar. Bu insanlar için Allah Kur'an-ı Kerim'de "*Yaptıklarına bir karşılık ve Allah'tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir (Mâide 38)*" buyurmuştur. Bu hırsız tayifesi içinde özellikle bir kavim vardır ki bunlar hırsızlıklarını açık açık yapmayıp hile yoluyla insanları kandırarak paralarını çalarlar. Bir başka grup da hile ile insanların mallarını ve paralarını alan dolandırıcılar ve yankesicilerdir. Bu bâbta 8 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım'ın Altıncı Bâbı** "*Der-Hikâyet-i Gedâyân ve Letâyif-i Dervîşân, Ya'nî Üçüncü Kısım'dan Altıncı Bâb Hikâyet-i Gedâyân ve Letâyif-i Kelâm-ı Dervîşândadır*" başlığını taşımaktadır. İnsan tabiatinde dilenme alışkanlığı kötü bir durumdur. Çünkü dilenciler kendi turnaklarıyla kendi yüzlerini tırmalarlar ve kendi iradeleriyle dünya ve ahiretlerini berbat ederler. Kişinin halka muhtaclık elini açması, kendisinin zelliliği sancağını kaldırmasıdır ve başkalarından ekmek istemek için dünya ehillerini methetmesi, dinine fitne ateşini yakmasıdır. Ancak bu nasihatler akıl sahipleri içindir. Nice insanlar vardır ki dilencilik yoluyla pek çok hileye başvururlar. Bunların öyle hileleri vardır ki dolandırıcıların hilelerine taş çıkartırlar. Bu bâbta dilencilikle ilgili 7 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım'ın Yedinci Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Kizb ve Kavî-i Zûr ve Fevâ'id-i Sıdk u Hak, Ya'nî Üçüncü Kısım'dan Yedinci Bâb Mezemmet-i Kizb ve Fevâ'id-i Sıdkdadur*" başlığını taşımaktadır. Yüce Allah Hac suresi 30. ayette "*Yalan sözden kaçın*" diye buyurmuştur. Yalan söylemek insanı hor ve değersiz kılar, ulular nazarında itibarsız eder. Doğru söylemek her dinde güzel bulunmuş, her yerde övülmüştür. Diğer taraftan yalan, her dinde haram ve her yerde zillet olarak kabul edilmiştir. Bu bâbta yalan söylemenin kötülüğü ve doğru söylemenin güzelliği hakkında 19 hikâye yer almaktadır.

Eserin **Üçüncü Kısım'ın Sekizinci Bâbı** "*Der-Zikr-i Cemâ'atî ki Bed-Reve'-i Da'vâ-yı Peygamberî Kerde*" başlığını taşımaktadır. Akıl sahipleri ve fikir erbabları katında muhakkaktır ki Allah'ın yarattığı mahlûkat içinde insandan şerefli başka bir canlı yoktur. Allah insanı hilafet hil'atiyle şereflendirdiğinde beline keramet kemerini bağlamıştır. Nitekim Allah İsrâ suresi 70. ayette "*Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık*" diye buyurmuştur. Ancak insanoğlunun hali hem yücelik, hem zellilik olmak üzere iki türlüdür. Yüce yönü melek mertebesinde, alçak yönü yırtıcı hayvanlar mesabesinde. Bu iki tabaka arasında insanoğlunun sahip olduğu bir çok tabaka vardır. Bu tabakaların hepsinden yücesi peygamberlerin bulunduğu tabakadır. Onlar diğer tabakadaki insanlara yol gösterirler. Ancak nebi ve rasuller içinde bizim peygamberimize verilen ziynet ve keramet başka hiçbir peygambere verilmemiştir. Peygamberlik tabakası insan tabakaları içinde en kemal noktada bulunduğu için bazı makam ve mevki seven dalalet sahipleri bu yüce tabakaya ulaşmak hayalini kurmuşlar, yalan peygamberlik davası gütmüşler, bu şekilde dünyada fitne ve fesada yol vermişlerdir. Bunlardan bazısına hiç kimse itibar etmemiştir, ama bazıları pek çok insanı kandırmiş,

hidayet yolundan sapkınlığa sürüklemiştir. Bunların en ünlüsü Zerdüşt'tür. Bu bâbta yalan peygamberlik davası güden insanlarla ilgili 9 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **Dokuzuncu Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Buhl, Ya'nî Üçüncü Kısım'dan Tokuzuncu Bâb Buhlün Mezemmetindedür*" başlığını taşımaktadır. Cimrilik, insanoğlunun sahip olduğu kötü hasletlerden birisidir. Cimrilik insanı baş aşağı zillet çukuruna atar ve en sonunda cehennem ateşine sokar. Nitekim Hz. Muhammed bir hadisinde "*Cimriler cennete giremez*" diye buyurmuştur. Başka bir hadisinde de "*Cimrilik cehennemde bir ağaçtır. Her kim dünyada bu ağacın dalına yapışırsa onu ateşe sürükler*" demiştir. Cimriliğin insan için ne kadar kötü bir huy olduğuna şu hadis çok açık bir delildir: "*Cimri olan kimse çok namaz kılmış olsa da, Allah'ın tüm emirlerine boyun indirmiş olsa da cennete giremez, ahiret nimetlerinden yararlanamaz.*" Cimriliğin kötülüğüne başka bir delil de şudur ki cümrinin malına, parasına olan muhabbeti evladına olan muhabbetinden çoktur. Onlar için paralarından ayrılmak eşlerinden ve çocuklarından ayrılmaktan zordur. Diğer taraftan, cimrileri halk içinde hiç kimse sevmez. Bunun için "*Eğer seni halk düşman edinsin dersen malı dost edin ve eğer halk seni dost edinsin istersen malı düşman edin*" demişlerdir. Bu bâbta cimrilikle ilgili 13 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **Onuncu Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Hulfi Va'de*" başlığını taşımaktadır. Güzel bulunmayan ahlak özelliklerinden birisi sözünde durmamaktır. Çünkü bunun sonucu ya yalan söylemeye ya da işlerinde sebatsızlığa çıkar. Hz. Muhammed "*Kişinin sözü, borcudur*" buyurmuşlardır. Elbette kişinin borcunu ödemesi gerekmektedir. Bu bâbta sözünde durmayanlar hakkında 10 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **On Birinci Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Cehl ve Hikâyet-i Ahmakân, Ya'nî On Birinci Bâb Mezemmet-i Cehlde ve Câhillere Müte'allık Olan Hikâyetler Beyânındadır*" başlığını taşımaktadır. Cahillik ilacı olmayan bir hastalık gibidir. Hatta öyle bir hastalıktır ki insanı din ve dünya saadeti sıhhatinden mahrum eder. Cahiller kendilerini bazen gereksiz büyük tehlikelere atarlar. Aslına bakıldığında cahillik bir çeşit ölümdür. Cehaletten beter ölüm yoktur, hatta cehalet ölümden de beterdir. Bu konuda Hz. İsa "*Ben ölüleri diriltmekten âciz değilim, ama ahmakların ahmaklığını giderme konusunda elimden hiçbir şey gelmedi.*" demiştir. Bu bâbta cahilliğin insanları düşürdüğü durumları içeren 16 hikâye bulunmaktadır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **On İkinci Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Zulm ve Zikr-i Zâlimân*" başlığını taşımaktadır. Zulüm, hem bu dünyayı, hem de ahireti perişan eden bir kötülüktür. Bu konuda Hz. Muhammed "*Zulüm, kıyamet gününün karanlığıdır.*" demiştir. Zâlim olan kimse kıyamette amel çerağının ziyası ile aydınlanamaz. Yüce Allah Kur'an'da pek çok yerde zulmün alçaklığını yermiş, adaleti övmüştür. Zulmün akibetinin kötülüğü, adaletin insana getireceği güzellikler akıl sahipleri için gizli değildir. Bu yüzden her iktidar sahibinin zulüm karanlığından kendini ve ülkesini koruması gerekir. Adaletten sapıp zulüm yoluna giren iktidar sahiplerinin iktidarları ve mülkleri, mazlumların âh ateşinde yanıp kül olmuştur. Zalim, gücüne güvenerek mazlumun zayıflığından dolayı kendisine hiçbir şey yapamayacağını düşünür, ancak kendini tanrı gibi gören Nemrut'u helak edenin bir sivrisinek olduğunu unutmamalıdır. Mazlumun dili mancınığından attığı beddua taşları, Ashab-ı Fil'i, Ebâbil kuşlarının gagasından attığı taşların helak etmesi gibi, zalimi yerle yeksan eder. Ashab-ı Fil sancaklarının debdebesi, askerlerinin velvelesi ile beddua oklarına karşı durabileceklerini zannettiler, ama olmadı. Gökten başlarına taş mızrakları ve kaza okları yağmur gibi yağdı. Kudret elinden boşanan sapan taşları onların bedenlerindeki tüm kemikleri kırıp parçaladı. Görünüşte sapan zayıf, cılız bir kuşun gagasındaydı, ancak Allah'ın gazabı ile darmadağın etmediği tek bir zalim kalmadı.

Zalimler hiçbir zaman Allah'ın kendilerine sunacağı beladan emin olmamalıdır. Çünkü mazlumların âh askerleri gizlenmiştir, ona hile siperleriyle engel olmak mümkün değildir. Bu bâbta zalim padişahlar ve yaptıkları zulümlerle ilgili 14 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **On Üçüncü Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Fezâzat ü Dürüşti vü Huşûnet*" başlığını taşımaktadır. Davranışlarda ve sözlerde sertlik, sevgi ve dostluk duygularını değiştirir; yumuşaklık, gönülleri fetheder, düşmanlıkları dostluğa evirir. Allah, Hz. Muhammed'i sertlikten menetmiştir. Allah, Âl-i İmran suresi 159. ayette "*Yoksa kaba ve katı yürekli olsaydın mutlaka yanından ayrılp giderlerdi*" buyurmuştur. Hz. Muhammed yeryüzüne gelmiş geçmiş tüm insanlardan şefkatli ve merhametlidir. Bu bâbta konuyla ilgili 7 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **On Dördüncü Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Hasâset*" başlığını taşımaktadır. İnsandaki tamahkârlık ve cimrilik hasletleri her yerde çirkin bulunmuş, alçak görülmüş vasıflardır. Şüphesiz ki Allah'ın insanı yaratıp beden tahtına ruh padişahını oturtması ona yüce dereceler sunmak içindir. Ancak bu dereceler hep alarak olmaz, cömertlikle olur; şerefli mertebelere nefsin yüceliği sayesinde erişilir. Bu konuda şahin ve tavuk örneği oldukça çarpıcıdır. Şahin cömert bir karaktere sahip olduğu için padişahların eli üstünde dolaşır, ancak tavuk cimri bir karaktere sahip olduğu için çöplüklerde, mezbelelik yerlerde dolaşır, insanların ve hayvanların ayakları altında ezilir. İnsanın şahin gibi olup devlet semasında kanat çırpması gerekir, yoksa tavuk gibi olup alçak ve pis yerlerde tane toplamaya çalışmaması gerekir. Nefsi yüce ve cömert olan bir kimsenin talihi açıktır, ona tüm devlet kapıları açılır, paradan ve maldan mülkten ne varsa hepsi kolayına kolayına eline girer. Bu bâbta konuyla ilgili 8 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **On Beşinci Bâbı** "*Der-Ma'nî-i İsrâf u Fesâdân*" başlığını taşımaktadır. İsrâf hazineleri boşaltır ve ömür saraylarını yerle bir eder. Çünkü malını israf eden nimetten mahrum kalır. Sonunda müsrifliğine çok pişman olur, ancak son pişmanlık fayda vermez, bu dertle ömrünü tüketir. Allah A'râf suresi 31. ayette de israfı kesinlikle yasaklamıştır. Yüce Allah burada "*Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz*" buyurmaktadır. Diğer taraftan Hz. Muhammed de bir hadisinde "*Harçta orta hali tercih etmek gerekir. Orta hal de kişinin harcını, gelirine göre ayarlamasıdır*" diye buyurmuştur. Buradan hareketle, insanın kazancına göre davranması gerekir. Yani kişi, kazancı varken cimrilik edip yapılması gereken harcamaları yapmıyorsa ya da kazandığından fazla harcanıyorsa orta yolu terketmiş olur. Bu bâbta israfın insanları düşürdüğü durumlarla ilgili 7 hikâye anlatılmıştır.

Eserin **Üçüncü Kısım**'nın **On Altıncı Bâbı** "*Der-Mezemmet-i Hıyânet-i Mülk ü Mâl, Ya'nî On Altıncı Bâb Mülk ü Mâle Hıyânet Beyânındadır*" başlığını taşımaktadır. İnsan karakterleri içinde eminlik ve istikametten ayrılmama kadar güzel haslet olmadığı gibi, hıyanetten de rezil bir haslet yoktur. "Hıyânet", "cinâyet" ve "habâset" kelimeleri Arapçada benzer şekilde yazılır. Bu yüzden "hıyanet" in "cinayet" ve "habâset"le eş değer olduğunun bir göstergesidir. Bu konuda Hz. Muhammed "Hıyânet fakirliği ve yoksulluğu cezbeder" diye buyurmuştur. Hıyânet iki sınıfa ayrılır. Birisi Müslümanların eşlerine ve çocuklarına ihanet, birisi para ve mala ihanettir. Hayin olan korkaktır. Çünkü ettiği hayinliğin cezası her an kapısını çalacak diye korkar. Hıyanet edenlerin çoğu bu dünyada cezalarını bulmuştur. Bu bâbta konuyla ilgili 4 hikâye anlatılmıştır.

3.4. Dil ve Üslup

Tarih yazıcılığı, başladığı zamandan itibaren, ünlü kahraman ya da hükümdarların hayatlarını efsaneleştirip anılarını yaşatmak, zafer, yenilgi, felaket gibi, toplumda belli bir iz bırakmış olayları gelecek kuşaklara tanıtmak, onlarda bir ibret, heyecan ya da hayranlık uyandırmak amacı gütmüştür. Bu açıdan bakıldığında klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde kaleme alınmış tarihlerle mensur hikâyeler arasında içiçe geçmişlik söz konusudur. Bazen bir tarih eserinin mensur hikâye, bir mensur hikâye eserinin de bir tarih kitabı özelliği gösterdiği görülmektedir. Bu durum ortaya konan eserin, az ya da çok, edebî bir üslûpla kurgulanmasını da beraberinde getirmiştir (Bülbül, 2017: 113). Klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde kaleme alınmış olan Abdullah Bahâyî Efendi'nin Cevâmî'ü'l-Hikâyât ve Levâmî'ü'r-Rivâyât Tercümesi'nde de (3. Kısım 2-16. Bâblar) benzer üslûp özellikleri karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmaya konu edilen eserin mütercimi Abdullah Bahâyî Efendi, Kânûnî Sultan Süleymân devrini idrak etmiş ve bu dönemde medrese hocalığı yapmış bir kişidir. Bilindiği üzere Kânûnî devrinde Osmanlı Devleti kültür ve sanatta büyük gelişmeler kaydetmiş, pek çok edip ve şair eserler kaleme almıştır. Kültür ve sanatın bu derece yoğun olarak yaşatıldığı bir dönemde edip ve şairlerin dikkat çekmesi oldukça güç bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında Abdullah Bahâyî Efendi'nin Kanûnî'den bir eser tercüme işini alabilmesi onun ediplik konusunda dikkat çekebilmeyi başaracak derecede güçlü olduğu söylenebilir. Abdullah Bahâyî Efendi'nin eserini tercüme ederken Celâl-zâde Sâlih Çelebi'ye nazaran daha edebî bir dil kullandığı görülmektedir. Sâlih Çelebi'nin tercümesinde, yer yer sanatlı ifadelerle rastlanmakla birlikte, daha çok vak'a anlatımını ön plana aldığı, Abdullah Bahâyî Efendi'nin ise vak'aları anlatırken daha edebî bir dil kullandığı görülmektedir: *“şehr-i Kostantiniyye-i mahmiyye ki cümle-i âlemün telhîs ü icmâli ve götüri dünyânun nüşa-i muhtasar u me'âlidür, ol kürre-i sa'âdet ve nâhiye-i celâlet emîn-i millet ü dîn ve karîn-i eyâlet-i temkîn olan pâdişâh-ı âlem-penâha karâr-gâh olmagla sükkân-ı hitta-i rub'-ı meskûn ve fitân-ı sâha-i zîr-i gerdûn olan âmme-i ehl-i âlem ve kâffe-i benî âdemün merci'-i maksad u merâm ve mezanne-i husûl-i matlab u kâfi olduğu sebebden dâyimâ anda vârid ü sâdir olanlar ki kavânîn-i hisâb-ı ihâtada kâsırdur, ma'a hâzâ ol remme-i bî-hisâb ve zümre-i kesret-i intisâb ol cenâb-ı vâlâ-itnâb mehâsin-i iktisâb hazretlerinün envâ'-ı birr ü kerem ve asnâf-ı lutf u şiyemleri ile mu'tenem ve mer'î vü muhterem olur”* (v. 346a-346b).

“Bu cümle mekârimlerinden gayrı tab'-ı şerîfleri tekâmül-i nefis ve tahsîl-i kemâl-i ins emrinde râgıb u tâlib ve cem'-i ma'rifeti ahz u câlib olup ahbâr-ı ebrâr ile i'tibâr ve emr-i fa'tebirû yâ uli'l-epsâr ile ibtihâr âdet-i tab'-ı mekârim-âsârları olup ümem-i sâlifede mürûr iden eşhâsuñ sıfât-ı hamîdesini ihrâz ve ef'âl-i zemîmesinden ihtirâz şeymet-i kerîme ve himmet-i azîmelerinden olmagın ol kitâb-ı müstetâb-ı hikmet-nikâbuñ noksânını itmâm emrini bu bende-i bî-nişân ve efkende-i perîşâna emr idüp işâret-i âliye ile remûm-i bâliye ile beden-i kadîd hayât-ı cedîd bulup emr-i âli-şâna inkıyâd-ı dervîşâne kılınup işbu sene isnâ ve seb'ün ve tis'a mi'e Ramazânında taksîr ile tahrîre şürû' olunup müyesser olan müsâre'at ü mübâderet tasvîr olunup lâkin sâlise ve seb'ün ve tis'a mi'e Muharreminde itmâm-ı takdîr ü teysîr olındı.” (v. 346b).

Abdullah Bahâyî Efendi'nin şiire ve edebiyata vukûfiyetini eserinde de görmek mümkündür. Eserde telif ya da tercüme ettiği şiirlerinin teknik olarak sağlam olduğu görülmektedir:

*“Cihânı tutdı âsâr-ı cemîli
Görinmez âlem içinde adîli*

Vezîr-i Âsaf-âsâ hayr-endîş
Ki re'y-i rûşeni âlem delîli

Eger bir zerrece itse inâyet
Azîz-i Mısr iderdi bir zelîli

Anuñ devrinde giryân olmamışdı
Remed-bînüñ meger çeşm-i alîli

İlâhî rahmet it rûhına anuñ
Gıdâsın eyle ayn-ı selsebîli

Anı cennetde mesrûr eyledükçe
Bekâyâsına vir ömr-i tavîli" (v. 347a).

"Nice medh idem ben ol şâh-ı me'âlî-rütbeti
Kim anuñ sultân-ı Mısr oldı alâm-ı kemteri

Kayserüñ kasrın yıkup kesr itdi Kisrâ devletin
Feth idüp dünyâyı sedd itdi der-i İskender'i

Sofrasında bu felek bir âsumânî çetrdür
Kâse lîsi olmaga Fagfûr-ı Çmî müşterî

Eylemiş diyü nebât ile işâret ol şehe
İde bir kerre hilâlüñ kat' olur engüşteri

Tîg-ı hûn-âşâmuna baş indürür cümle cihân
Şeş cihetden âlemi zabt itdi anuñ şemşîri

Keokebüm barışmadı mihr-i cihân-ârâ ile
Görelî anuñ sem-i esbindeki na'l-i zeri

Nîzesi Mûsâ asâsı gibidür a'dâsına
N'ola hengâm-ı degâda aña tayansa çeri

Tâbi' olan ol şehe bulur sa'âdetden nasîb
Anuñ atı izidür mülk-i sa'âdet reh-beri

Dilerem Allâh'dan ol şâh-ı vâlâ-rütbetüñ
Dûr ola âfât-ı dünyâ-yı denîden manzarı

Hazret-i şâhuñ du'âsı hizmetine sa'y ider
Cümle-i Kerrûbiyân u zümre-i ins ü perî" (v. 346a).

Abdullah Bahâyî Efendi eserinde yer alan hikâyelerde de seciye önem vermiş birbiriyle müterâdif kelimeleri bir arada kullanmaya özen göstermiştir:

"Kâh-ı dehrüñ kelimât-ı bedî'asınunñ hâyik-i harîri Ebu'l-Kâsim-i Harîrî ki serîr-i belâgatüñ emîri ve berâ'-ı berâ'atüñ debîridür, makâmât-ı meşhûresinde mezbûr u mezkûrdur ki kendiñünñ mebde'-i ahbâr ve menşe'-i âsârı Ebû Zeyd-i Sürûcî rişte-i âmâli maktû' ve hisse-i âcâli merfû' olup dünyâdan behresini temâm ve cânib-i âhirete hurâm ihtimâlîni virüp sekerât-ı mevt sekerce hurmân ile şarâb-ı eceli der-miyân ve Hazret-i 'Azrâyil metâ'-ı hayâtına päs-bân olmak sadedinde iken tedârük-i ahvâl-i kaleme ve nazm-ı umûr-ı mühimme kasd idüp netîce-i rûh-ı revânı ve meniyye-i dil ü cânı püser-i rûh-perver ve ferzend-i safâ-küsterin da'vet idüp didi ki" (v. 210b-211a).

"Rivâyet olunur ki Bağdâd'ın kâtiblerinden biri câh u ni'met ve mâl ü devletden dâr düşüp necm-i ikbâlî râcî', tâlî'inde atlet ü nekbeti tâlî' olup Bağdâd'da ikâmete mecâlî ve mikneti ve sükûna kudreti kalmayup terk-i diyâr için Basra şehrine müteveccih oldı" (v. 268a).

Eserde eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri görülmele birlikte bu döneme özgü kelime ve eklerin örneklerine çok fazla rastlanmamaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde yer alan birinci çokluk eki "-vuz, -vüz" şeklinde eserde yer almaktadır: "Fi'l-vâkı' eger münâsib ü mülâyim ve muvâfık u mutâbık ve anlarunñ cenâb-ı rifatlerine sezâ vü lâyük ise emr-i nikâh ve cenâh-ı necâh üzre olavüz" (v. 175b). "Biz halîfe cenâbında ma'lûm olmadın münâsib budur ki şehri bir def'a geşt idüp teferrüc ü nezzâre ve kalbümüz âvâreligine bir çâre idüp ve bir mikdâr ta'âm yiyüp elem-i cû'ı merfû' u medfû' idevüz." (v. 193b). "Min ba'd bize lâyük degildür ki sizün içünüzde bu cinâyet ile ma'rûf olmuşken turavüz." (v. 221a). "Biz dahı cân u dil ve ogul kız ile anı pâdişâhumuz ve velî-ni'metümüz bilüp vilâyetümüzünñ miiftâhını aña teslîm idüp her yıl üç yüz biñ filori virgi virmeği ve hızâne-i âmiresine yitişdürmeği ahdümüzze alavüz." (v. 281b). "Bâde eserinden mehcûr olduklarında fermânları üzre musırr u makarr olursa soñra görevüz." (v. 294a).

Bu ekin "y"li şekli olan "-yuz, -yüz" eki de, az da olsa, eserde kendine yer bulmuştur: "Silâhı nâkıs olanı silâhın tekmiñ idüp ve esb-i tâzî ve sâyir tecemmülâtı olmayanı tahsîl idüp cümle bir ugurdan hurûc eyleyüp âleme bu dîni meşhûr idüp kabûl ideni koyup münâzi ü müsâhim olanı ihlâk idüp vücûdın âlemden hakk idüp ve dîn-i cedîd ile rûy-ı zemîni sa'îd ideyüz." (v. 262a).

Eski Anadolu Türkçesinde sıklıkla karşılaşılan eklerden birisi "-layın, -leyin" ekidir. Bu ekle eserde "buncılayın" ve "ancılayın" kelimelerinde karşılaşılmaktadır: "Bunca mâl ü menâlde vefret ve rızık u kemâlde kesret var iken anı ancılayın köhne ve çâk çâk kabâ ile su'âl itdürüp helâk idesin." (v. 213b). "Bu mezkûrât ma'lûm olıcak vâzih olur ki buncılayın bâlâ-nişîn-i sadr-ı fazîlet şerîf-i ehl-i dîn ü millet hakkında Ebû Ubeyde'nünñ cür'eti ve sû'-i edebi ve sâhib-i kitâb-ı Câmî'ü'l-Hikâyât'ın buhl ile töhmet ü düşünâm talebi haylî küstâhlıkdur." (v. 271b).

Bahâyî Efendi'nin Cevâmî'ü'l-Hikâyât ve Levâmî'ü'r-Rivâyât tercümesinde "-up, -üp" zarffil ekini çok fazla kullandığı görülmektedir. Hatta bu ekle çok uzun cümleler kurulması eserin genel bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır: "Çünkü nazar-ı kîmyâ-eser bu bendesine reh-ber ola, niçe İbrâhîm gibilerün başını kesüp atunñ ayagına yuvalayam." diyicek icâzet virilüp izn hil'atini geydükde âlât-ı harb ü kitâl ve esbâb-ı ceng ü cidâle müstagrak u mâl-â-mâl olup Serahs nâm şehri bâzârında İbrâhîm'ünñ arından yitişüp ol mazlûm u gabî bunuñ 'azm ü kasdından gâfil, belki terk-i diyâr için gelmiş yâr-ı hoş-dil sanur, mukayyed düşmeyüp geldiği gibi İbrâhîm bî-haber iken kılıç çeküp başını kesüp yoldaşlarını bend idüp hudmet-i sultâna getürmekde sultân dahı gâyetde hazz idüp İbrâhîm'ünñ yirini Ahmed'e virüp nâ-dân olduğunñ olmaz yirden baş u cândan çıkup bî-günâh helâke vardı." (v. 291b-292a).

“Benüm yanumca gel ey ferzend-i dil-bend, ben tedâruk idivireyin, üslûbı saña göstereyin.” diyüp ikisi ma’an sahrâya teveccüh idüp dahu semtini ve tavrını ta’lîm ve ne keyfiyyet ile ahz olmacagın tefhîm itdükden soñra ol yanunda olan kelbi garîbüñ eline virüp pîrezen nasîhati üzre bir sâ’atde dört beş azîm yılanlar tutup başını ve kuyrugını kesüp ale’l-fevr âtes yakup bişürüp ortaya getürüp garîbi da’vet eyledi.” (v. 307b).

“Bir hurmâ salkını hediye getürüp anlar dahu dest-i mekremet-reslerini tenâvül için hurmâya kasd idüp uzaddukda ittifâk bir sâyil gelüp dest-i su’âli dırâz ve çehre-i taleb ü niyâzı ibrâz idüp şey’u’llâh itdükde hazret-i nebî ol sâyile mâyil olup hûşe-i hurmâyı ol sâyile virüp sadaka itdi.” (v. 308b).

“Halîfe bu kelâmı kabûl idüp İshâk-ı müstehakk-ı lutf u işfâkı getürüp Alî bin Hişâm’uñ te’dîb ü tahsîn ve Hakk’a takrîb itmekde mekîn kılmak sipâriş idüp Alî bin Hişâm’ı da’vet idüp anı İshâk-ı Musulî hizmetine ismarlayup mehmâ emken aña itâ’at ü inkıyâd ve teslîm ü i’timâd idüp anı mesâbe-i peder ve kendüyi menzile-i ferzend ü püserde bilüp anuñ mevâ’iz ü nasâyih ü pendine gûş-ı icâbet ve kabûl-i pend eyleyüp ikisini dahu temâm birbirine ihtirâm eylemekde intimâm sipâriş idüp İshâk’a mukâbele-i hizmetde elli biñ akça ve on câme inâyet ü ihsân idüp Alî bin Hişâm’a dahu babası Tâhîr’i, Alî bin İshâk harbine gönderdükde andan istikrâz idüp Me’mûn’uñ zimmetinde karz u deyn olan Alî bin Hişâm’uñ emvâl-i bî-şümârını teslîm idüp anuñ zabt-ı tasarruf ve hıfz-ı müte’arrifini dahu İshâk-ı Musulî cenâbına tefvîz eyledi.” (v. 320a).

4. Sonuç

Mensur hikâyeler klasik Türk edebiyatının önemli zenginliklerindedir. Bu alanda ortaya konan eserlerin temel gayesi şüphesiz ki insanların toplumsal nizam içerisinde doğru bir şekilde davranmalarını temin etmektir. Temel gaye bu olmakla birlikte sanatsal olarak gerçekten seçkin eserler de klasik Türk edebiyatı mensur hikâye alanında kültürümüze kazandırılmıştır. Türk kültür tarihimizin önemli ürünleri arasında bulunan Cevâmî’ü’l-Hikâyât ve Levâmî’ü’r-Rivâyât tercümelerinin bir örneği olarak karşımıza çıkan Abdullah Bahâyî Efendi’nin tercümesi sahip olduğu edebî değer ile öne çıkmaktadır. Tarafımızdan metni yayıma hazırlanan bu eserin bilim âlemine kazandırılması özellikle tercüme tercihlerinin/tekniklerinin aynı metin etrafında nasıl gerçekleştiğinin ortaya konması bakımından dikkat çekici veriler sunacaktır.

Kaynakça

- Bursalı Mehmed Tahir (2009), *Osmanlı Müellifleri*, Haz.: Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz, Ankara.
- Bülbül, Tuncay (2011a), *İsmail b. Ali, Câmî’ü’l-Hikâyât (İnceleme-Metin)*, Ankara.
- Bülbül, Tuncay (2011b), *Mensur Bir Hikâye: Târîh-i Mısr-ı Cedîd (İnceleme-Metin)*, Ankara.
- Bülbül, Tuncay (2017), *Celâl-zâde Sâlih Çelebi, Cevâmî’ü’l-Hikâyât ve Levâmî’ü’r-Rivâyât Tercümesi (İnceleme-Metin)*, Nevşehir.
- Ebu Cafer Muhammed bin Cerir et-Taberî (Ty), *Tarih-i Taberî*, 4 Cilt, Ter:M. Faruk Gürtunca, İstanbul: Sağlık Yayınları.
- Hançerlioğlu, Orhan (1957), *Türk Hikâyeciliği*, İstanbul.
- Harmancı, M. Esat (Ty), *Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethüdâ, Dîvân*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap projesi.

- İleri, Selim (1978), "Çeviriden Yerli Yapıma", *Oluşum*, C 4, S. 14, Aralık.
- İsen, Mustafa (2006), "Klâsik Öncesi Dönem, Nesir", *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İsen, Mustafa-Horata, Osman-Macit, Muhsin-Kılıç, Filiz-Aksoyak, İ. Hakkı (2006), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara.
- Kaplan, Mehmet (1985), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar III, Tip Tahlilleri*, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1991), *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kavruk, Hasan (1998), *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, İstanbul.
- Kılıç, Filiz-Arslan, Mustafa-Bülbül, Tuncay (2007), *Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)*, Ankara.
- Kılıç, Filiz (2010), *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ*, İstanbul.
- Kılıç, Filiz-Bülbül, Tuncay (2011), *Demir Baba Velâyetnâmesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Ankara.
- Kılıç, Filiz-Yıldız, Ayşe (2011), "Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle XVI. Yüzyıl Tezkirelerinde Bazı Üslûp Özellikleri", *Klâsik Türk Edebiyatının Peşinden*, Ankara.
- Levend, Ağâh Sırrı (1963), "Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız", *TDAY*.
- Levend, Ağâh Sırrı (1967), "Divan Edebiyatında Hikâye", *TTK Belleten*.
- Levend, Ağâh Sırrı (1998), *Türk Edebiyatı Tarihi, I. Cilt, Giriş*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mazıoğlu, Hasibe (1985), "Divan Edebiyatında Hikâye", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara.
- Mcdonald, D.B. (2001), "Hikâye", *İslâm Ansiklopedisi*, C 5., Eskişehir.
- Önal, Mehmet (1996), "Tahkiyeli Eserleri Tahlil Plânı Hakkında Bir Deneme", *Bilig*, S. 1, Bahar.
- Örik, Nahit Sırrı (1933), *Roman ve Hikâye Hakkında*, İstanbul.
- Savort, Theodore (1961), *Tercüme Sanatı*, Ankara.
- Sona, İbrahim (2016), "Cevâmiü'l-Hikâyât ve Levâmiü'r-Rivâyât'ın Muhtasar Bir Çevirisi: Adlnâme", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/15 Summer
- Sucu, Nurgül (2006), "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19.
- Sungurhan-Eyduran, Aysun (2008), *Beyânî, Tezkiretü's-Şu'arâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap Projesi.
- Sungurhan-Eyduran, Aysun (2009), *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap Projesi.
- Şahin, Hatice (2003), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara.
- Todorov, Tzvetan (1983), "Metnin Yapısında Biçemin Yeri" Çev: Ahmet Kocaman, *Türk Dili*, S. 374, Şubat.
- Todorov, Tzvetan (2004), *Fantastik*, Çev: Nedret Öztokat, İstanbul.
- Tökel, Dursun Ali (2000), *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Tuman, Mehmet Nail (2001), *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz.: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara.

Ünver, İsmail (1993), "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, XI.

Yazıcı, Tahsin (1991), "Avfî", *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Zeraffa, Michael (1982), "Kurmaca Metinlerin Okunması" Çev: Oya Berk, *Yazko Çeviri*, I-4, Ocak-Şubat.